

5. Rybalka V. V. (2006). Teoriia osobystosti u vitchyznianiі psykhologii □ The theory of personality in native psychology K. : IPPPO APN Ukrainy, 543 s. [in Ukrainian]
6. Serdiuk T. I. (2006). Vyznachennya sutnosti khudozhno-estetychnoho dosvidu maibutnoho vchytelia khoreohrafiі [Forming of artistic-aesthetic experience of future teachers of Choreography]. // Zbirnyk naukovykh prats Berdianskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu (Pedahohichni nauky). –№ 2. – Berdyansk : BDPU. – S. 141–148. [in Ukrainian]
7. Serozhnykova R. K. (2003). Osnovy psykhologii i pedahohiky: Navchalnyi posibnyk [Fundamentals of Psychology and Pedagogy]. K. : 243s. [in Ukrainian]
8. Tarantseva O. O. (2001). Ukrainyski narodni tanets yak zasib formuvannia fakhovykh umin maibutnikh uchyteliv khoreohrafiі [Forming of professional skills of future teachers of Choreography by means of Ukrainian folk dance] // Zbirnyk naukovykh prats. – Poltava : PDPU imeni V. H. Korolenka. – Seriia "Pedahohichni nauky". – Vypusk 1. – S. 159-165. [in Ukrainian]
9. Ustynova N. V. (2006). Tvorchyi rozvytok uchytelia v systemi pislidyplomnoi pedahohichnoi osvity. Metodichni rekomendatsii [Development of Teacher's Creative Potential in the System of Postgraduate Teachers' Training] – Kherson : Aylant. 76 s. [in Ukrainian]
10. Khmelkovska S. V. (2005). Formuvannia tvorchoho potentsialu maibutnikh uchyteliv inozemnykh mov u protsesi fakhovoi pidhotovky [Forming creative potential of future teachers of foreign languages during the professional preparation] : dys... kandydata pedahohichnykh nauk : 13.00.04 – teoriia i metodyka profesiinoi osvity. – Pivdenoukrainskyi derzhavnyi pedahohichnyi universytet imeni K. D. Ushynskoho, Odesa.– 189 s. [in Ukrainian]

Капустинский К. В. Теоретические основы проблемы развития творческого потенциала будущих хореографов в высших учебных заведениях

Статья посвящена теоретическим основам разработки проблемы развития творческого потенциала будущих хореографов и учителей хореографии в высших учебных заведениях. На основе анализа понятия "творческий потенциал личности" охарактеризован феномен творческого потенциала хореографа как интегративный конструкт, который является совокупностью природных и приобретенных особенностей личности, проявляющихся через творческие способности, творческие умения, психические процессы, способы творческого мышления и креативной педагогической деятельности, и позволяющих специалисту-хореографу нестандартно решать учебно-воспитательные задачи, направленные на формирование личности воспитанников.

Ключевые слова: творческий потенциал личности, творческий потенциал специалиста-хореографа, развитие, будущие хореографы, высшее учебное заведение.

Kapustynskiy K. V. Theoretical grounds of the problem of developing creative potential of future choreographers at higher educational institutions

The article deals with the representation of theoretical grounds of the problem of developing creative potential of future choreographers and choreography teachers at higher educational institutions. Based on the analysis of 'individual creative potential' concept, the phenomenon of a choreographer's creative potential as an integrative construct was characterized, that proved to be a complex of natural and acquired personality skills, having their realization through creative abilities, creative skills, mental processes, creative thinking ways, pedagogical activity ways and thus allowing the specialist-choreographer to solve educational tasks, that are to form a creative personality, in a creative way.

Key words: individual creative potential, creative potential of a specialist-choreographer, development, future choreographers, higher educational institution.

УДК 378.018

Карпова М. Є.

ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ ДО РОБОТИ В КОМАНДІ В МАЙБУТНІХ ПЕДІАТРІВ

У статті здійснена спроба на основі розробки тренінгу для майбутніх педіатрів сформувати готовність до роботи в команді. Нами було вирішено продемонструвати студентам переваги командної роботи; вдосконалити спілкування в командах; навчити студента бачити себе в командній ролі, розвинути серед членів команди повагу до ролі кожного, поліпшити здатність приймати обмеження і використовувати сильні сторони кожного учасника; оволодіти конкретними інструментами і алгоритмами ефективної діяльності і взаємодії всередині команди. Крім зазначеного, даний тренінг містив тренувальні вправи, які майбутні педіатри виконували за зразком, інструкцією, за завданням без зразка й докладних указівок викладача. Тренінг був націлений на розвиток умінь досягати взаєморозуміння, злагодженості членів команди; умінь вести діалог та реалізувати технології прийняття спільних рішень. З метою оцінки ефективності тренінгу "Ефективна взаємодія в команді" до та після нього була проведена діагностика обраних показників.

У цілому ефект тренінгу був зафіксований, і це дає нам підставу стверджувати, що тренінг можна використовувати в професійній підготовці педіатрів із метою формування їх готовності до роботи в команді.

Ключові слова: тренінг, робота в команді, педіатри, професійна підготовка, спільні рішення, діагностика.

У наш час у зв'язку з реформуванням у вітчизняній системі охорони здоров'я відбуваються суттєві зміни, що потребують нової якості підготовки медичних кадрів, передусім педіатрів, як фахівців нового типу. У "Концепції реформування системи підготовки лікарів в Україні та приведення її у відповідність до вимог

Болонської декларації” [1] серед основних принципів підготовки медичних працівників визначено формування як загальнолюдських цінностей, так і готовності до взаємодії, командної роботи.

Однією із сучасних тенденцій розвитку медичної освіти, а також медичного обслуговування, є пацієнтоорієнтований підхід у лікуванні, що базується на “об’єднанні зусиль” всіх учасників лікувального процесу [2]. Дуже часто важкі діагностичні випадки та прийняття складних рішень у лікуванні пацієнта сприяють кооперації медичних знань та професійного синергізму. “Команда” в науковому значенні – це не камінна брила, незмінна та невіддільна руйнуванню. Однак її сутність полягає в ефективному розв’язанні завдань, щонайменше тих, задля яких вона створена і якими визначається термін її існування. Командне середовище вирізняється з-поміж інших ще й своєю стійкістю, яка можлива лише за умов, які сприяють реалізації професійних якостей та особистісному зростанню. Саме в командній діяльності результат спільних зусиль значно вищий, ніж сума індивідуальних [3, с. 8]. Насамперед, це важливо для лікарів педіатричного профілю, коли педіатр, подібно диригенту, повинен приймати рішення про співпрацю з колегами, чітко розподіляючи обов’язки; відчувати себе частиною єдиного механізму, який ефективно працює на досягнення загальних цілей, а також бути радником та психологом для батьків хворої дитини. Групова практика, як добровільне об’єднання лікарів, може здійснюватися на різних засадах: об’єднання кількох педіатрів; об’єднання педіатрів з іншими спеціалістами (акушерами-гінекологами, сімейними лікарями, стоматологами). Її переваги полягають у забезпеченні кращих для діагностики та лікування можливостей, у взаємозаміні лікарів (у випадку виникнення такої потреби) та проведенні консультацій, повноцінному використанні матеріально-технічної бази (для придбання чи оренди приміщення, медичного та іншого обладнання), в можливості залучення для її забезпечення не тільки середнього медичного персоналу, а й соціальних працівників, юриста, економіста.

Таким чином, робота майбутнього педіатра спрямована на задоволення потреб пацієнта щодо здоров’язбереження шляхом надання йому кваліфікованої медичної допомоги та володіння знаннями, вміннями і навичками, спрямованими на налагодження довірливих взаємовідносин із пацієнтом і співпраці з ним, з його близькими й родичами. Тому так важливо вміти співпрацювати, домовлятися на шляху до досягнення мети і вміти знаходити рішення, яке призведе до бажаного результату. Часом це дійсно складно зробити, особливо враховуючи різницю поглядів, інтересів, оскільки це вимагає особливих навичок і вмінь.

Мета – формування готовності майбутніх педіатрів до роботи в команді, зокрема вмінь роботи в команді.

Завдання: продемонструвати студентам переваги командної роботи; вдосконалити спілкування в командах; навчити студента бачити себе в командній ролі, розвинути серед членів команди повагу до ролі кожного, поліпшити здатність приймати обмеження і використовувати сильні сторони кожного учасника; оволодіти конкретними інструментами і алгоритмами ефективної діяльності і взаємодії всередині команди.

Для вирішення поставлених завдань нами розроблено тренінг “Ефективна взаємодія в команді” з використанням вербальних і невербальних способів комунікацій, професійного та міжособистісного спілкування. Під час тренінгу студенти мали усвідомити необхідність та цінність загальних цілей та роботи на спільний результат; сформувати вміння організовувати сумісну діяльність, визначати особисту роль у команді, вагомість на шляху досягнення загальних цілей; досягати взаєморозуміння, злагодженості членів команди, рольової гнучкості; розкрити потенціал команди в цілому та кожного її учасника; оволодіти технологіями прийняття спільних рішень.

Тренінг включав ділові ігри та тренувальні вправи, спрямовані на підвищення рівня довіри в групі, виявлення лідерів, формування вмінь спілкування в команді, групової підтримки в нестандартних ситуаціях, прийняття ефективних рішень у команді, постановки та вирішення завдань у ситуації конкурентної боротьби, аргументації та переконання, активного слухання, розв’язання конфліктних ситуацій.

Під час проведення тренінгу студенти були ознайомлені з поняттям “команда” (спільне виділення її сутнісних характеристик, порівняння даного поняття з іншими об’єднаннями людей), динамікою розвитку групи в команду, загальними принципами командної роботи і ефективним спілкуванням в команді, способами розподілу командних ролей у групі, ефективного планування спільної діяльності. Дана інформація надавалася в якості теоретичних довідок, зокрема: “Навіщо ми потрібні один одному, або п’ять видів позитивної взаємозалежності в команді”, “Основні умови ефективної командної роботи”, “Ефективна комунікація як основна умова успіху командної роботи”.

Тренінг включав вправи, які забезпечували формування готовності майбутніх педіатрів до роботи в команді: “Платформа”, “Трійка”, “Бджоли, птахи та змії”, “Корабельна аварія”, “Газета, яка зменшується”, “Закон гармонії”, “Веселий рахунок”, “Побудова кола”, “Руки, які говорять” та інші.

Крім зазначеного, даний тренінг містив тренувальні вправи, які майбутні педіатри виконували за зразком, інструкцією, за завданням без зразка й докладних указівок викладача: “Нескінченний ланцюжок” (передбачає формулювання альтернативної позиції стосовно дискусійної проблеми, прогнозування наслідків індивідуальних професійних позицій і рішень для окремих осіб), “Регулювання емоційного напруження” (спрямована на формування навичок вербального регулювання емоційного напруження під час професійного спілкування), “Переговори” (сприяє формуванню вмінь встановлювати контакт із членами команди, створювати сприятливу атмосферу, пробуджувати інтерес до обговорюваного питання).

Після проведення серії вправ обов’язковою була рефлексія: “Що відбулося? Що Ви помітили? Що Ви відчували? Що Ви думаете з приводу даної вправи? Яким чином Ви це зможете використати в професійній діяльності?” Студенти мали продовжити фразу: “Чесно кажучи ...”. Така діяльність сприяла формуванню в учасників навичок самоаналізу.

Після проведення тренінгу варто було виявити його ефективність. Для цього, насамперед, необхідно було виділити певні вміння і навички, які можуть бути розвинені в ході тренінгу “Ефективна взаємодія в команді” та провести їх діагностику до та після тренінгу з метою відстежити динаміку змін. Для діагностики були обрані вміння: організувати сумісну діяльність, визначати особисту роль в команді; вміння “психологічно вірно” надати допомогу в спілкуванні; вміння досягати взаєморозуміння, злагодженості членів команди; вміння вести діалог та вміння реалізувати технології прийняття спільних рішень. Дані вміння є складниками операційного компоненту готовності майбутніх педіатрів до роботи в команді.

В експерименті брали участь студенти V-VI курсів, що проходили навчання на кафедрі педіатрії 2 Дніпропетровської державної медичної академії. Загальна кількість учасників становила 74 особи. Першу вибірку сукупність склали студенти контрольної групи в кількості 34 особи; другу – студенти експериментальної групи в кількості 40 осіб.

З метою оцінки ефективності тренінгу “Ефективна взаємодія в команді” до та після нього була проведена діагностика обраних показників. Отримані результати наведені в таблиці 1.

Таблиця 1
Результати діагностики до та після тренінгу “Ефективна взаємодія в команді” ($\bar{x} \pm S$)

Показник, бали	Результат діагностики до тренінгу		Результат діагностики після тренінгу	
	група 1	група 2	група 1	група 2
Самооцінка вміння організувати сумісну діяльність, визначати особисту роль у команді (max=120)	87,25±5,25	91,25±2,56	84,88±4,45	91,00±2,00
Уміння “психологічно вірно” надати допомогу в спілкуванні (max=20)	10,38±1,75	14,25±1,38	9,75±1,63	15,50±1,25
Уміння досягати взаєморозуміння, злагодженості членів команди (max=10)	7,25±1,44	6,25±1,25	7,71±1,04	7,13±0,66
Уміння вести діалог (max=10)	7,25±0,81	6,13±1,16	7,57±0,90	6,88±0,91
Уміння реалізувати технології прийняття спільних рішень (max=100)	64,00±5,00	60,25±3,81	67,14±5,88	62,25±4,31

Як показують дані таблиці 1, за показником “Самооцінка вміння організувати сумісну діяльність, визначати особисту роль у команді” результат першої групи 87,25±5,25 (до тренінгу) свідчить про посередній рівень самооцінки з тенденцією до нормального. Результати другої групи 91,25±2,56 (до тренінгу) відповідають нормальному рівню самооцінки. Деяке зниження показників після тренінгу (в групі 1 – на 2,75 %, у групі 2 – на 1,3 %), на наш погляд, може свідчити про те, що учасники обох груп усвідомили, що ефективність командної роботи потребує суттєвих витрат на формування вміння організувати сумісну діяльність, визначати особисту роль у команді.

Щодо вміння “психологічно вірно” надати допомогу в спілкуванні, то первинні результати обох груп свідчать про середній рівень розвитку цього вміння. Проте в першій групі після тренінгу спостерігалось зменшення результатів (на – 18 %), тоді як у другій групі результат значно покращився (на 10,7 %), що свідчить про ефективність виконуваних видів діяльності.

Позитивну тенденцію в обох групах демонструють зміни показників “уміння досягати взаєморозуміння, злагодженості членів команди” (у першій групі – на 6,4 %; у другій – на 14,1 %). Студентам притаманні середні здібності, тобто іноді вдається досягати взаєморозуміння, злагодженості членів команди, але частіше – ні.

Нас здивували результати, отримані за показником “уміння вести діалог”. І хоча наприкінці проведення тренінгу ми спостерігали позитивну динаміку розвитку даного вміння (в першій групі – на 4,43 %, у другій – 12,2 %), проте навіть кінцевий результат, на наш погляд, є низьким для майбутніх педіатрів.

Щодо вміння реалізувати технології прийняття спільних рішень, то первинні результати (64,00±5,00; 60,25±3,81), що свідчать про середній рівень сформованості вміння з тенденцією до високого, зросли (на 4,9 %; на 3,3 %), говорячи про ефективність проведеного тренінгу.

Висновки. Отже, можна зробити висновок, що тренінг “Ефективна взаємодія в команді” – активний метод навчання, але, як показало дослідження, проведений нами, для різних груп і різних показників він неоднаково ефективний. У цілому ефект тренінгу був зафіксований, і це дає нам підставу стверджувати, що тренінг можна використовувати в професійній підготовці майбутніх педіатрів із метою формування їх готовності до роботи в команді.

Використана література:

1. Концепція реформування системи підготовки лікарів в Україні та приведення її у відповідність до вимог Болонської декларації. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://testcentr.org.ua/bolon_proc.php.
2. Витч Роберт Модели взаимоотношения врач-пациент / Роберт Витч. – [Электронный ресурс]. – Режим доступу : <http://videoinet.ru/view?id=ISW2tSZDv VsS931>.
3. Горбунова В. В. Психология командотворения: Ціннісно-рольовий підхід до формування та розвитку команд : монографія / В. В. Горбунова. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. – 380 с., іл.

References:

1. Kontsepsiia reformuvannia systemy pidhotovky likariv v Ukraini ta pryvedennia yii u vidpovidnist do vymoh Bolonskoi deklaratsii. – [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : http://testcentr.org.ua/bolon_proc.php.
2. Vytch Robert Modely vzaymootnosheniya vrach-patsiyent /Robert Vytch. – [Elektronnyi resurs]. URL : <http://videoinet.ru/view?id=ISW2tSZDv VsS931>.
3. Horbunova V. V. Psykholohiia komandtvorennia: Tsinnisno-rolovyi pidkhdid do formuvannia ta rozvytku komand : monohrafiia. – Zhytomyr : Vyd-vo ZhDU im. I. Franka, 2014. – 380 s., il.

Карпова М. Е. Формирование готовности к работе в команде у будущих педиатров

В статье предпринята попытка на основе разработки тренинга для будущих педиатров сформировать готовность к работе в команде. Нами было решено продемонстрировать студентам преимущества командной работы; усовершенствовать общение в командах; научить студента видеть себя в командной роли, развить среди членов команды уважение к роли каждого, улучшить способность принимать ограничения и использовать сильные стороны каждого участника; овладеть конкретными инструментами и методами эффективной деятельности и взаимодействия внутри команды. Кроме указанного, данный тренинг содержал тренировочные упражнения, которые будущие педиатры выполняли по образцу, инструкции по заданию без образца и подробных указаний преподавателя. Тренинг был нацелен на развитие умения достигать взаимопонимания, слаженности среди членов команды; умения вести диалог и реализовывать технологии принятия совместных решений. С целью оценки эффективности тренинга “Эффективное взаимодействие в команде” до и после него была проведена диагностика избранных показателей. В целом эффект тренинга был зафиксирован, и это дает нам основание утверждать, что тренинг можно использовать в профессиональной подготовке педиатров с целью формирования их готовности к работе в команде.

Ключевые слова: тренинг, работа в команде, педиатры, профессиональная подготовка, общие решения, диагностика.

Karpova M. E. Formation of preparedness for working in a team of future pediatricians

The article attempts to form a readiness for work in a team on the basis of developing a training for future pediatricians. We decided to show the students the advantages of teamwork; improve communication in teams; to teach the student to see himself in a team role, to develop respect for the role of each among the team members, improve the ability to take restrictions and use the strengths of each participant; to master specific tools and methods of effective activity and interaction within the team. In addition, this training contained training exercises future pediatricians performed on the model, instructions for the task without a sample and detailed instructions of the teacher. The training was aimed at developing skills to achieve mutual understanding, coherence of team members; the ability to conduct a dialogue and implement technologies for making joint decisions. In order to evaluate the effectiveness of the training “Effective interaction in a team”, before and after it the diagnostics of selected indicators was carried out. In general, the effect of the training was recorded and this gives us reasons to assert that the training can be used in the professional preparation of pediatricians with the aim of forming their readiness to work in a team.

Key words: training, teamwork, pediatricians, vocational training, general solutions, diagnostics.

УДК 373.1

Карташова І. І., Галицька Н. Є.

ТЕНДЕНЦІ РОЗВИТКУ ДОСЛІДНИЦЬКИХ УМІНЬ УЧНІВ У СИСТЕМІ РАДЯНСЬКОЇ ШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ (КІНЕЦЬ 60-Х – ПОЧАТОК 80-Х РОКІВ ХХ СТ.)

Статтю присвячено проблемі розвитку дослідницьких умінь учнів у системі шкільної освіти СРСР кінця 60-х років – початку 80-х років ХХ ст. Розкрито генезис поняття “дослідницькі вміння”. Висвітлено в історико-педагогічному аспекті процес формування поняття “дослідницькі вміння”. Акцентовано увагу на хронології становлення поняття “дослідницькі вміння” в межах нормативно-правової бази та архівних джерел. Проаналізовано основні етапи формування даних умінь.

Ключові слова: радянська шкільна система, вміння, дослідницькі вміння, узагальненні вміння, інтелектуальні вміння, практичні вміння, дослідницька робота, дослідницькі завдання.

Потужну українську державу може створити тільки згуртована спільнота творчих особистостей. Формування особистості, яка усвідомлює себе громадянином України, здатна до життя в суспільстві та цивілізованій взаємодії з природою, має прагнення до самовдосконалення і навчання впродовж життя, готова до свідомого життєвого вибору та самореалізації, трудової діяльності та громадянської активності, – цілепокладальні завдання концепції Нової української школи [7]. На теренах освітнього простору спостерігаємо перехід від школи “отримання знань” до школи компетентностей. Це школа, в якій отримують, насамперед, уміння застосовувати знання задля власних потреб із метою ствердження особистості, взаєморозуміння та співпраці.

Питання багатовимірного поняття “вміння” розглядалося в роботах Ю. К. Бабанського, П. Я. Гальперіна, С. У. Гончаренка, І. Я. Лернера, В. А. Петровського, К. К. Платонова, Н. Ф. Тализіної, А. В. Усової, Г. І. Щукіної та інших. На сьогодні в освітньому середовищі підвищується зацікавленість до дослідницького